РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL MOBILITY OF THE FUTURE LECTURER IN THE CONDITIONS OF MAGISTRACY

Реформування системи освіти України в умовах її інтеграції в європейський освітній простір висуває підвищені вимоги до викладацького складу закладів освіти. Провідною формою підготовки майбутніх викладачів виступає магістратура, яка передбачає присвоєння академічної та/або професійної кваліфікації «викладач». У цих умовах важливим критерієм успішності професійної діяльності майбутніх викладачів виступає їхня професійно-педагогічна мобільність. Структурно-функціональна модель формування професійно-педагогічної мобільності відображає взаємозв'язок і взаємозалежність таких блоків: цільовий, методологічно-процесуальний, змістовно-процесуальний та результативний. Результат реалізації моделі – позитивна динаміка сформованості професійно-педагогічної мобільності студента (майбутнього викладача). Подальші дослідження будуть присвячені дослідженню проблеми інтеграції фахових і психолого-педагогічних знань у формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури.

Ключові слова: професійна мобільність, професійно-педагогічна мобільність, магістратура, модель формування професійно-педагогічної мобільності, викладач, педагогічні умови, компетентності, компетенції.

Реформирование системы образования Украины в условиях её интеграции в европейское образовательное пространство выдвигает повышенные требования к преподавательскому составу учебных заведений. Ведущей формой подготовки будущих преподавателей выступает магистратура, которая предусматривает присвоение академической и/или профессиональной квалификации «преподаватель». В этих условиях важным критерием успешности профессиональной деятельности будущих преподавателей выступает их профессионально-педагогическая мобильность. Структурно-функциональная модель формирования профессионально-педагогической мобильности отражает взаимосвязь

и взаимозависимость таких блоков: целевой, методологически-процессуальный, содержательно-процессуальный и результативный. Результат реализации модели – положительная динамика сформированности профессионально-педагогической мобильности студента (будущего преподавателя). Дальнейшие исследования будут посвящены исследованию проблемы интеграции профессиональных и психолого-педагогических знаний в формирование профессионально-педагогической мобильности будущего преподавателя в условиях магистратуры.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, профессионально-педагогическая мобильность, магистратура, модель формирования профессионально-педагогической мобильности, преподаватель, педагогические условия, компетентности, компетенции.

Reforming the education system of Ukraine in conditions of its integration into the European educational space puts forward increased requirements to the teaching staff of educational institutions. The leading form of training of future lecturers is a magistracy, which involves the award of academic and/or professional qualifications as a "lecturer". In these conditions professional and pedagogical mobility is an important criterion for the professional activity of future lecturers. The structural and functional model of the formation of professional and pedagogical mobility reflects the interconnection and interdependence of such units: purposeful, methodological-procedural, substantive-procedural and effective. The result of the model implementation is the positive dynamics of the formation of the student's professional and pedagogical mobility (future lecturer). Further research will be devoted to the study of the problem of integration of professional and psychopedagogical knowledge in the formation of professional and pedagogical mobility of a future lecturer in the conditions of magistracy.

Key words: professional mobility, professional and pedagogical mobility, master's degree, model of formation of professional and pedagogical mobility.

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-2.27>

Ісєвлєв О.М.,

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та соціального управління
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реформування системи освіти України в умовах її інтеграції до європейського освітнього простору висуває підвищені вимоги до викладацького складу закладів освіти. Так, головна мета ключової реформи Міністерства освіти і науки – Нової української школи, – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням знання та вміння застосовувати їх у житті [8], що передбачає залучення кваліфікованих педагогічних кадрів.

Це відбувається на фоні кризових явищ в економіці, що проявляються у відтоку висококваліфікованих кадрів з системи освіти в інші галузі народного господарства – на посади із більш високою зарплатою та за кордон.

Провідною формою підготовки майбутніх викладачів виступає магістратура, яка передбачає присвоєння академічної та/або професійної кваліфікації «викладач» [1]. При цьому навчання студентів із різною базовою освітою відбувається у відносно стислі терміни (1,5–2 роки).

У цих умовах важливим критерієм успішності професійної діяльності майбутніх викладачів виступає їхня професійно-педагогічна мобільність. Тому побудова моделі формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Модель – це форма відображення певного фрагмента дійсності (предмета, явища, процесу, ситуації) – оригіналу моделі, яке містить суттєві властивості модельованого об'єкта і може бути представлено в абстрактній (уявній або знаковій) або матеріальній (предметній) формі [4].

Відомо, що для побудови моделі (опису) особистості використовуються: теорії рис (для опису особистості використовуються узагальнені характеристики її поведінки – риси), теорії типів (людина належить до певного типу – реального чи ідеального), теорії інституцій (у структурі особистості виділяють підсистеми або окремі сфери) [13, с. 12–13].

Водночас за принципом побудови моделі діяльності людини можна поділити на: регресійні, теоретико-ймовірнісні, теоретико-інформаційні; структурні; функціонально-системні, структурно-алгоритмічні. У разі їх побудови може використовуватися теорія ймовірностей та математична статистика, нечіткі лінгвістичні змінні, фреймові описи і спеціальна модальна логіка тощо [6, с. 37].

Своєю чергою педагогічні моделі, як зазначає І. Осадчий, є науковими уявленнями у сфері освіти [9, с. 67]. Він виділяє такі класи педагогічних моделей: цінностей освіти, системи освіти, процесу освіти, результату освіти.

Прикладом інституційної моделі є модель психіки людини В. Ганзена. Трьом замкненим контурам у цій моделі відповідають три функції: цілеспрямованої діяльності (суб'єкт – предмет діяльності), самоаферентації (суб'єкт – середовище) та самоідентифікації (суб'єкт – суб'єкт) суб'єкта, що перебувають у тісному взаємозв'язку (рис. 1) [3, с. 91–93].

Рис. 1. Просторова структура триконтурної моделі психіки людини (за В. Ганzenом)

Модель засвідчує актуальність використання методів маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

Прикладом моделі, яку можна віднести до інституційних, у педагогіці є модель системної кореляції головних категорій педагогіки О. Вознюка [2].

Рис. 2. Системна кореляція головних категорій педагогіки (О. Вознюк).

Перевага використання методу моделювання, як вказує Л. Сушенцева, полягає в тому, що моделювання дає змогу цілеспрямовано формувати процес навчання, коректуючи в цьому процесі підсумкову модель [11, с. 641].

Отже, використання методу моделювання для вирішення завдання формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача є актуальним.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Побудова моделі формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача вимагає аналізу підходів до побудови моделей формування професійної мобільності та її видів.

Педагогічне моделювання професійної діяльності майбутніх учителів, як указує А. Теплицька, відбувається у такій послідовності: «висунення ідеї, формулювання припущення про очікувані результати; вибір основних напрямів моделювання системи на основі аналізу попередніх освітніх моделей; побудова моделі відповідно до провідних ідей і цінностей особистісно-зорієнтованої парадигми навчання; структуризація «предмета/об'єкта дослідження» (узагальнено нами – О. І.); визначення основних компонентів методичної системи формування «предмета/об'єкта дослідження» (узагальнено нами – О. І.); конкретизація основних компонентів відповідно до критеріїв очікуваного результату; реалізація етапів методичної системи за неперервної діагностики, аналізу та коректування модельовального педагогічного процесу» [12, с. 186]. Залежно від положень авторських концепцій дослідниками виділяються різні етапи формування професійної мобільності (та її видів): «мотиваційно-адапційний, професійно-

орієнтуючий, професійно-активізуючий, перетворювально-практичний» [7, с. 8], «мотиваційно-адаптаційний, змістовно-конструктивний, практично-результативний» [5, с. 11], «початковий, практичний, інтеграційний, системно-узагальнюючий» [10, с. 10] тощо.

Моделі формування професійної мобільності або її видів (соціально-професійна мобільність, професійно-педагогічна мобільність тощо) є структурно-функціональними та умовно можуть бути віднесені до інституційних (блочних).

У структурі такої моделі зазвичай виділяють: мету (завдання); компетентності/компоненти – компетенції, якості особистості та т.п.; форми/методи/засоби/принципи, які використовуються для формування професійної мобільності; критерії/рівні сформованості професійної мобільності; педагогічні (організаційно-педагогічні умови), результат формування мобільності тощо.

Отже, формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури вимагає побудови моделі з урахуванням зазначених вище положень.

Мета статті полягає у побудові моделі формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація авторської концепції дослідження передбачала такі етапи дослідження: теоретико-цільовий, організаційно-методичний, контрольно-результативний.

Структурно-функціональна модель формування професійно-педагогічної мобільності (рис. 3) відображає взаємозв'язок і взаємозалежність таких блоків, як цільовий, методологічно-процесуальний, змістовно-процесуальний та результативний.

Метою моделі є формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури (*цільовий блок*).

У *змістовно-процесуальному блоці* описано:

структуру професійно-педагогічної мобільності, яка має особистісний і діяльнісний складники. Особистісний складник визначається мотиваційною, рефлексивною, адаптивною і творчою компетентностями.

Діяльнісний складник – психологічна, педагогічна, фахова і проектна компетентності. Своєю чергою кожна компетентність складається із відповідних компетенцій.

2) інформацію про принципи/підходи/технології, що використовують для формування професійно-педагогічної мобільності (її складників).

Отже, як свідчать результати наших досліджень, формування особистісного складника професійно-педагогічної мобільності пов'язане із використанням таких принципів: свідомості навчання; активності й самостійності; єдності освітніх, роз-

вивальних і виховних функцій навчання (загально-дидактичних), гуманізації освіти та акмеологічності (специфічних). Формування діяльнісного складника пов'язане із використанням таких принципів: доступності; ґрунтовності; систематичності та послідовності; зв'язку навчання з практичною діяльністю (загально-дидактичні), безперервності освіти; модульності змісту навчання (специфічні). Формування двох складників професійно-педагогічної мобільності пов'язане з використанням принципів наочності (загально-дидактичний) і мобільності та коеволюції (специфічний).

При цьому слід використовувати особистісно-діяльнісний, компетентнісний, подієвий, синергетичний, системний, аксіологічний, гуманістично-орієнтований (гуманістичний) підходи.

Це пов'язано із застосуванням інноваційних педагогічних технологій, які зорієнтовані на особистість майбутнього викладача. До таких технологій слід віднести: технології форсайта; технологію керованого самонавчання; «Мозковий штурм» та «Case-метод» («case-study»); технологію ігрового моделювання ситуацій; технологію проєктивної діяльності; технологію використання маніпулятивних (педагогічно-маніпулятивних) впливів в освітньому процесі; професійно-інтегровану та особистісно практико-орієнтовану інноваційну технологію.

3) Формування професійно-педагогічної мобільності пов'язане із використанням:

– змісту методичної роботи: перспективний педагогічний досвід, пропозиції та рекомендації з підвищення рівня професійно-педагогічної мобільності, організація наставництва, взаємовідвідування тощо;

– форм методичної роботи: педагогічні читання, педагогічні виставки, методичні і проблемні семінари, проведення відкритих занять, методичні тижні, круглі столи, конференції тощо;

– методів методичної роботи: робота в творчих групах, коуч-сесії, тренінги, методичні ділові ігри, методи маніпулятивного (педагогічно-маніпулятивного) впливу тощо;

– засобів методичної роботи: багатофункціональний друкований роздатковий матеріал; опорні конспекти тощо.

4) визначені автором педагогічні умови, що дають змогу формувати професійно-педагогічну мобільність:

– інтеграція базових і психолого-педагогічних знань у підготовці майбутнього викладача в умовах магістратури;

– впровадження інноваційних та інтерактивних педагогічних технологій в освітній процес (систему методичної роботи) закладу вищої освіти;

– формування в учасників освітнього процесу здатності використовувати методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії;

Рис. 3. Модель формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача

– спрямованість освітнього процесу на формування визначених нами компетентностей;

– організація методичної роботи з педагогічним колективом з формування психолого-педагогічної готовності педагогічних працівників до формування професійно-педагогічної мобільності.

У *результативному блоці* описано:

1) критерії/рівні сформованості професійної мобільності.

Для оцінки сформованості професійно-педагогічної мобільності запропоновано використовувати рівні, які відповідають шкалі нечітких лінгвістичних оцінок: низький, середній, високий.

Критерій сформованості професійно-педагогічної мобільності ($k_{\text{зар}}$) враховує ступінь сформованості її особистісного та діяльнісного складників.

2) результат реалізації моделі – позитивна динаміка сформованості професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача.

Висновки та пропозиції. Таким чином, професійно-педагогічна мобільність майбутнього викладача є важливою характеристикою, що визначає успішність його професійної діяльності. Формування професійно-педагогічної мобільності слід здійснювати на основі запропонованої моделі.

Подальші дослідження будуть присвячені дослідженню проблеми інтеграції фахових і психолого-педагогічних знань у формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вимоги до освіти та професійної кваліфікації педагогічного працівника закладу освіти. Стаття 58 / Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-19. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38–39, ст. 380. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> (дата звернення: 12.05.2019).

2. Вознюк О.В. Загальна теорія систем та її педагогічні проєкції. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 29–67. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/18256/1/%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf> (дата звернення: 12.05.2019).

3. Ганзен В.А. Системные описания в психологии. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. 176 с.

4. Голдберг Ф.И. Модель / Гуманитарная энциклопедия. Центр гуманитарных технологий. (последняя версия: 12.03.2019). URL: <https://gtmarket.ru/concepts/7024> (дата звернення: 12.03.2019).

5. Гордєєва Т.Є. Педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників : автореф. дис. ... к. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2015. 20 с.

6. Ієвлев О.М. Моделювання та дослідження поліфакторних впливів-відгуків у вузлі управління складної біотехнічної системи : дис... канд. техн. наук : 01.05.02. Національний ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2004. 248 с.

7. Мерзлякова Н.С. Формирование профессиональной мобильности будущего инженера средстами поликультурного образования : автореф. дисс. ... к. пед. н. : 13.00.08. Оренбург, 2012. 23 с.

8. Нова українська школа. / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 12.05.2019).

9. Осадчий І.Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*. 2016. Вип. 1. С. 60–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_10 (дата звернення: 12.03.2019).

10. Сачук Ю.Є. Формування соціально-професійної мобільності майбутніх викладачів інформатики у процесі магістерської підготовки : автореф. дис. ... к. пед. наук : 13.00.04. Дніпро, 2017. 20 с.

11. Сушенцева Л.Л. Теоретичне обґрунтування моделі формування професійної мобільності майбутнього кваліфікованого робітника. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 36. С. 640–647. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSH_2012_36_109 (дата звернення: 11.04.2019).

12. Теплицька А.О. Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх учителів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2015. Вип. 6. С. 181–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2015_6_22 (дата звернення: 12.05.2019).

13. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности : учебник для высших учебных заведений. 2-е изд. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. 512 с.